

УДК 347.77

ПРОБЛЕМИ ОХОРОНИ Й ЗАХИСТУ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ІНТЕРНЕТІ

Куц Д.Ф., Іванов А.М.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

У статті розглядаються актуальні проблеми захисту авторських прав в Інтернеті. Охарактеризована процедура розгляду справи за фактами порушення авторських прав. Наведено основні способи порушення авторських прав у мережі Інтернет. Зазначені можливі шляхи вирішення таких проблем. Запропоновано способи захисту авторських прав в Інтернеті.

Ключові слова: інтелектуальна власність, авторське право, мережа Інтернет, веб-сайт, хостинг-провайдер, захист прав.

Постановка проблеми. Сьогодні не можна уявити без використання Всесвітньої мережі Інтернет, адже ми живемо у віці новітніх технологій. Поряд з цим, існує чимало проблем, пов'язаних з порушенням прав на використання об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті. Це пов'язано перш за все з тим, що доступ до багатьох матеріалів наразі значно полегшено через поширення комп'ютерних комунікацій. Дане поширення мало на меті надати нові можливості для інтелектуального, духовного, культурного розвитку суспільства. Проте, дедалі частіше ми можемо спостерігати випадки, коли користувачі мережі зловживають комп'ютерними комунікаціями, що призводить до порушення прав третіх осіб.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зазначена проблематика вже неодноразово була предметом дискусій, конференцій, круглих столів, та нерідко ставала тематикою наукових робіт, досліджень, наприклад, у працях Р.А. Калюжного, А.І. Канановича, В.І. Жукова, В.О. Жарова, Н.В. Філик, Г.В. Омельченко, Ю.Є. Атаманова та інших.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. У статті досліджено проблеми сфери охорони і захисту інтелектуальної власності, обумовлені сучасним рівнем розвитку інформаційно-комунікаційних технологій.

Метою статті є аналіз основних актуальних проблем у сфері охорони й захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті. Зазначити основні шляхи вирішення даної проблеми.

Завдання статті: окреслення шляхів вирішення найбільш актуальних проблем у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті.

Викладення основного матеріалу. Авторське право на твір виникає внаслідок факту його створення і починає діяти від дня створення твору. Особисті немайнові права суб'єктів авторського права на твори захищаються безстроково, а майнові, за загальним правилом, що підлягає застосуванню у даній конкретній ситуації – протягом усього життя автора і 70 років після його смерті.

Перегляд веб-сторінок, збереження їх вмісту в пам'яті комп'ютера, копіювання текстів, зображень, звукових сигналів, ознайомлення з ними необмеженого кола користувачів, безконтрольний експорт та імпорт цих об'єктів – всі ці дії включають використання об'єктів авторського права.

Центральне місце у міжнародно-правовому регулюванні охорони авторського та суміжних прав посідає Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів, що була прийнята 9 вересня 1886 р. Пізніше важливою міжнародно-правовою основою захисту авторських та суміжних прав стала Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності 1967 року. До інших важливих міжнародних нормативно-правових документів у сфері захисту авторського і суміжних прав відносять: Всесвітню (Женевську) конвенцію про авторське право 1952 р., Угода про співробітництво в галузі охорони авторського права і суміжних прав 1993 р., Міжнародна конвенція про охорону прав виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (Римська конвенція) 1961 р., Женевська конвенція про охорону інтересів виробників фонограм від незаконного відтворення їх фонограм 1971 р. та ін. [1, с. 10].

Важливе значення для захисту авторських прав в Інтернеті на міжнародному рівні було закладено в 1996 році на дипломатичній конвенції Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі – ВОІВ). Саме тоді був прийнятий Договір ВОІВ про виконання і фонограми з метою забезпечення відповідних прав і можливостей власників щодо використання ефективної охорони при розповсюдженні їх творів через Інтернет шляхом електронної торгівлі. Проте, для ефективної реалізації Інтернет-договорів необхідні відповідні заходи на національному рівні кожної з держав [1, с. 10].

Відносини використання об'єктів авторського права у Всесвітній мережі Інтернет в Україні регулюються національними нормативними актами, зокрема Цивільним кодексом України, Законом України «Про авторське право і суміжні права» (далі – Закон). Саме в цих нормативно-правових актах встановлюються основні права та обов'язки осіб, які здійснюють діяльність пов'язану з об'єктами інтелектуальної власності в Інтернеті. Так, розміщення будь-якого твору в Інтернеті, тобто його відображення у загальнодоступній електронній системі інформації, відповідно до статті 442 Цивільного кодексу України, є його оприлюдненням.

Важливою проблемою є те, що вітчизняне законодавство не визначає особливостей регулювання і захисту авторських прав у мережі Інтернет, факт чого стає підставою для поширення норм ст. 50 Закону України «Про авторське пра-

во і суміжні права» щодо встановлення тих дій, які визнаються порушенням авторського права та суміжних прав [2].

Проблема захисту об'єктів авторського права в мережі Інтернет, постала доволі давно, і основним джерелом її виникнення та розвитку залишається питання анонімності користувача в безмежному віртуальному просторі. Труднощі ідентифікації користувача Інтернет-мережі є підґрунтям неможливості визначення структурного складу правовідносин, що відбуваються у віртуальному просторі. Тому саме дана специфічна ознака є формоутворюючою для ряду інших особливостей, які вона породжує.

Слід також звернути увагу на роль провайдера як зв'язуючого елемента у даному механізмі цих специфічних відносин. Саме через провайдера кожен із користувачів підтримує доступ до мережі і, в той же час, сприяє активному порушенню прав безліччю суб'єктів авторського права.

Тією площиною в мережі Інтернет, де фактично відбувається порушення прав інтелектуальної власності, є веб-сайти, які вже стали самостійним об'єктом докладання творчої й інтелектуальної діяльності. Незважаючи на широке вживання в нормативних актах поняття «офіційний сайт» до теперішнього часу на рівні законодавства немає чіткого і однозначного визначення терміна «інтернет-сайт» [3, ст. 7].

Самі визначення веб-сайту та веб-порталу як певного поєднання технічної та інформаційної складової надано у наказі Державного комітету інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України, Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 25 листопада 2002 року № 327/225 «Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади».

Згідно з п. 1.3 Порядку веб-сайт – це сукупність програмних та апаратних засобів з унікальною адресою у мережі Інтернет разом з інформаційними ресурсами, що перебувають у розпорядженні певного суб'єкта і забезпечують доступ юридичних та фізичних осіб до цих інформаційних ресурсів та інші інформаційні послуги через мережу Інтернет; веб-портал – веб-сайт, організований як системне багаторівневе об'єднання різних ресурсів та сервісів для забезпечення максимальної можливості доступу до інформації та послуг [4].

І.М. Рассолов, розглядаючи сайт як базу даних, що становить собою сукупність гіпертекстових документів, визнає копіювання матеріалів з сайту порушенням майнових прав автора сайту як відтворення бази даних, розповсюдження, модифікація та інше використання. У випадку відтворення частини сайту, що є самостійним твором, що охороняється авторським правом, та подальшого використання копії вченим визнається наявність порушення і прав автора сайту, і прав автора статті [5, с. 152].

Не рідко можна зіштовхнутися з тим, що користувачі помилково вважають поширення конфіденційної інформації в Інтернеті порушенням авторських прав. Наприклад – фотохостинги: власники розміщують фотографії із зображен-

ня на них інших осіб, без дозволу на поширення цих зображень всіх учасників фотозйомки. Оскільки власником фотографії (а отже – носієм авторського права) є та особа, яка зробила даний фотознімок, а інші учасники в такій ситуації є носіями права на охорону свого особистого та сімейного життя, то порушується саме конфіденційність інформації, а авторське право.

Але, не зважаючи на можливість отримання відповідної інформації, не виключається існування такої життєвої обставини, при якій встановити дійсного власника веб-сайту не виявляється можливим зовсім. Зокрема, станом на сьогодні, ідентифікація особи, яка отримує дисковий простір веб-сайту належним чином не проводиться. Жодної законодавчої відповідальності за порушення порядку та процедури автентифікації осіб не передбачено. Особа має вільну можливість розповсюджувати відомості анонімно, використовуючи чужі дані, та взагалі не надаючи жодного документу за якими б особою в подальшому можливо б було ідентифікувати.

Хост-провайдери, які надають дисковий простір не здійснюють відслідковування, перевірку актуальності, достовірності, повноти, точності наданої користувачем інформації, що суттєво ускладнюють виявлення осіб-порушників у мережі Інтернет, а отже, і негативно впливають на дійсну реалізацію судового способу захисту прав та інтересів власника об'єктів інтелектуальної власності. На жаль, законодавцем не передбачається відповідальність хост-провайдерів за неперевірку особистих даних особи, якій вони надають послуги, хоча такий підхід суперечить правовій природі правочину. Укладання правочину може мати місце між фізичними особами, юридичними особами, фізичними-особами підприємцям, але ніяк з анонімним, вигаданим ім'ям, не потребуючи документів, що посвідчують особу. Однак, зважаючи на реалії сьогодення, хост-провайдери без жодних санкцій мають змогу надавати послуги цілком анонімним особам. Скільки повинно бути вирішено відповідних прецедентів, скільки повинно пройти часу для того, щоб законодавцем було вирішено питання щодо відповідальності вказаних осіб, поки невідомо [6, ст. 904].

Відповідно до Закону авторові належать особисті немайнові права (на зазначення свого імені, заборона на згадування свого імені під час публічного використання твору, на вибір псевдоніма і на збереження цілісності твору) і права майнового характеру, до яких належать, наприклад, право автора дозволяти/забороняти публічний показ творів, їх переробку і переклад [2].

В окремих випадках допускається використання творів без дозволу правовласника та без виплати винагороди (за умови, що вказано ім'я автора і дотримані інші його права). До таких випадків, наприклад, відносяться:

1. Використання цитат (коротких уривків) з опублікованих творів в обсязі, виправданому поставленою метою.
2. Видання творів, видання рельєфно-крапковим шрифтом для сліпих.
3. Публічне виконання музичних творів під час офіційних і релігійних церемоній, а також похоронів в обсязі, виправданому характером таких церемоній.

Законом передбачається вільне відтворення творів бібліотеками та архівами, а також при створенні навчальних посібників. Окрема стаття присвячена вільному копіюванню комп'ютерних програм [2].

Вирішенням проблем захисту об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті повинне стати, по-перше, спеціалізоване законодавче регулювання у державі. Тоді б автори не боялись таких негативних явищ, як плагіат, піратство, а електронні бібліотеки могли б повноправно працювати належним чином, не ставлячи під загрозу чийсь права. В такому випадку користувачі зможуть знаходити необхідну їм інформацію в зручній для них спосіб і не порушуючи закон, а автори будуть спокійні за свої авторські права.

Відповідно до чинного законодавства, захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством. За захистом свого авторського права і (або) суміжних прав суб'єкти авторського права та суміжних прав мають право звертатися в установленому порядку до суду та інших органів відповідно до їх компетенції [2].

На думку науковця М. Мельникова, законодавець повинен підвищити рівень покарань за порушення у вказаній сфері залежно від рівня суспільної небезпеки. Уряд активними діями повинен довести суспільству, що він не потурає порушенням авторських прав у сфері інформаційних технологій і за їх допомогою. Також широкого поширення набули факти незаконного розповсюдження творів у мережі Інтернет, їх публічне сповіщення у громадських місцях, закладах торгівлі, харчування тощо [7, с. 73].

Галінська С. вважає, що електронні бібліотеки мають право на своє існування. Але вони повинні бути спеціалізованими та науковими. Функціонування таких бібліотек необхідно законодавчо врегулювати, насамперед, щодо збереження авторських прав, як майнових, так і немайнових. Можливим варіантом також може бути платна реєстрація в електронних бібліотеках, або ж плата за завантаження книги, тоді автору можна було б надавати частину коштів у вигляді винагороди. Або ж задля здійснення авторами своїх прав в електронних бібліотеках могла б бути запроваджена розгалужена система доступу користувачів до творів. Вид доступу визначався б за рішенням автора [8, с. 20].

Виходячи з глобального характеру мережі, переслідуючи мету захисту прав і свобод людини та подальшого розвитку світового інформаційного простору, цікавими є запропоновані О.М. Пастуховим наступні способи вирішення існуючих проблем у сфері захисту авторських прав в мережі Інтернет [7, с. 147]:

1. Використання цифрового підпису. Суть цифрового підпису полягає в тому, що він дозволяє ідентифікувати справжнього автора того чи іншого твору, тим самим знімаючи в контрагента будь-які сумніви про те, з ким він має справу.

2. Використання цифрових марок. Найпоширенішою є система так званих «цифрових водяних знаків», впроваджуваних у твори (тексти, графічні зображення і т.п.) у мережі. Їх перевага

полягає в тому, що при звичайному візуальному розгляді зображення користувач не бачить яких-небудь закодованих позначень – значка копірайта (©), імені автора, року видання. Але потім при застосуванні певного програмного засобу можна довести, що файли містять додаткову інформацію, що вказує на особу, яка її записала.

3. Обмеження доступу до матеріалів, що розміщені в мережі Інтернет. Наприклад, бази даних комерційних сайтів і деяких електронних бібліотек та архівів доступні тільки за попередню плату.

4. Методи криптографічного перетворення матеріалів, такі як шифрування, використання якого дозволяє обмежити або повністю виключити можливість копіювання творів (наприклад, система – SCMS, що дозволяє виготовити одну копію документа й унеможливує подальше копіювання цього примірника).

5. Створення веб-депозитаріїв, що дозволяють фіксувати об'єкти інтелектуальної власності у мережі Інтернет і закріплювати їх правовий статус.

6. Обмежена функціональність. За такого підходу, власник авторського права надає користувачеві примірник твору, який має функціональні обмеження. Такий підхід є одним із шляхів впровадження в життя таких бізнес-моделей як «спробуй перед тим, як купити» та «продавай поліпшені версії».

7. «Годинникова бомба». Аналогічно до прийому з функціональними обмеженнями, за цього підходу власник авторських прав розповсюджує функціонально повноцінний об'єкт інтелектуальної власності, але встановлює дату, після якої доступ до нього буде неможливим. Один з варіантів такого підходу передбачає закриття продавцем доступу до твору після певної кількості користувачів (наприклад, після перегляду комп'ютерного файлу 10 разів його буде неможливо більше продивитися).

8. Контракти. Одним із найефективніших та, на жаль, недооцінених правовласниками засобів запобігання порушенню їхніх прав є контракти. За правильного оформлення контракти можуть надати власникам авторського права ширші повноваження щодо контролю за використанням їхніх творів, ніж ті, що надаються їм відповідно до законодавства.

9. Клірингові центри. За такого підходу власники авторського права і суміжних прав на розміщені в Інтернеті твори надають кліринговим центрам повноваження з ліцензування своїх прав на твори. Користувач сплачує збір за видачу ліцензії такому кліринговому центру, а той в свою чергу розподіляє отримані кошти серед власників авторських прав.

На мою думку, наведені вище способи запобігання порушенням у сфері охорони і захисту прав інтелектуальної власності в Інтернеті є досить перспективними. Але, враховуючи та аналізуючи українську законодавчу базу з цих питань, можемо зробити висновок, що вони не можуть бути повністю застосовані до усіх об'єктів інтелектуальної власності, а тому, я вважаю, необхідно докласти максимум зусиль для ліквідації прогалів у законодавстві задля поліпшення регулювання сфери охорони й захисту інтелектуальної власності.

Висновки і пропозиції. На мою думку, запропонований у Законі правовий механізм захисту порушених в Інтернеті авторських та суміжних прав потребує доопрацювання. Ідея посилення контролю та впливу на функціонування веб-ресурсів, а також ступеню відповідальності за діяльність у мережі Інтернет у вітчизняній медіа-спільноті викликали активний супротив.

Я вважаю, що пришвидшення розвитку Інтернет-права в Україні, спрямованого на реалізацію відповідальності за онлайн-правопорушення в усіх

сферах права, сприятливо вплине на стан правопорядку в державі. Але, значною проблемою є те, що суб'єкт порушення авторського права дуже часто залишається анонімним, що практично унеможлиблює притягнення його до відповідальності.

При вирішенні питання посилення захисту авторських прав треба також пам'ятати про конституційні права людей, включаючи і суб'єктів порушення авторського права, адже, не потрібно забувати, що права однієї людини закінчуються там, де починаються права іншої.

Список літератури:

1. Денисюк М. Інтелектуальна власність та Інтернет: нові можливості чи нові проблеми? // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 6. – Ст. 9–12.
2. Про авторське право і суміжні права [Текст] : Закон України від 23.12.1993 р. № 3792-XII // Відом. Верхов. Ради України. – 1994. – № 13. – Ст. 64.
3. Атаманова Ю.Е. Захист прав інтелектуальної власності у мережі інтернет: світовий досвід та вітчизняні перспективи // Право та інновації. – № 3(7). – 2014. – Ст. 7–14.
4. Про затвердження Порядку інформаційного наповнення та технічного забезпечення Єдиного веб-порталу органів виконавчої влади та Порядку функціонування веб-сайтів органів виконавчої влади [Текст] : наказ Держ. ком. зв'язку та інформатизації України, Держ. ком. інформац. політики, телебачення та радіомовлення № 327/225 від 25.11.2002 р. // Офіц. вісн. України. – 2003. – № 2. – Ст. 49.
5. Рассолов И.М. Право и Интернет: теоретические проблемы [Текст] / И.М. Рассолов. – 2-е изд., доп. – М.: Норма, 2009. – 210 с.
6. Лиска П.О. Захист права інтелектуальної власності у Всесвітній мережі // «Молодий вчений». – № 11(51). – 2017. – С. 901–907.
7. Мельников М. Піратство як злочин у галузі авторського права і суміжних прав: погляд на проблему / М. Мельников // Право України. – 2003. – № 4. – С. 72–75.
8. Галінська С. Існування електронних бібліотек в Україні: сучасність та перспективи // Інтелектуальна власність. – 2009. – № 11. – С. 17–22.
9. Пастухов О.М. Авторське право в Інтернеті / О.М. Пастухов. – К.: Школа, 2004. – С. 144–159.

Куц Д.Ф., Иванов А.М.

Национальный юридический университет имени Ярослава Мудрого

ПРОБЛЕМЫ ОХРАНЫ И ЗАЩИТЫ ПРАВ ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЙ СОБСТВЕННОСТИ В ИНТЕРНЕТЕ

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные проблемы защиты авторских прав в Интернете. Охарактеризована процедура рассмотрения дела по фактам нарушения авторских прав. Приведены основные способы нарушения авторских прав в сети Интернет. Указанные возможные пути решения таких проблем. Предложены способы защиты авторских прав в Интернете.

Ключевые слова: интеллектуальная собственность, авторское право, сеть Интернет, веб-сайт, хостинг-провайдер, защита прав.

Kuts D.F., Ivanov A.M.

National Law University of Yaroslav Mudryi

PROBLEMS OF PROTECTION AND PROTECTION OF INTELLECTUAL PROPERTY RIGHTS ON THE INTERNET

Summary

The article deals with topical issues of copyright protection on the Internet. Described procedure for dealing with cases on copyright infringement. Main methods of copyright infringement on the Internet. Possible solutions to these problems. The methods of copyright protection on the Internet.

Keywords: intellectual property, copyright, Internet, website, hosting provider, protection of rights.